

SOSIAALITALO OY

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: Eduskunnan lakivaliokunta 31.5.2018 klo 9:30 /HE 16/2018 vp /Asiantuntijapyyntö

Asia: HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Teema: Oikeusturva ja muutoksenhaku

Näkökulmana sosiaaliasiamiestoiminta

Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliasiamies. Sosiaalihuollon asiakkaat ja heidän läheisensä voivat olla yhteydessä kunnan sosiaaliasiamieheen tilanteissa, joissa he kaipaavat tietoa sosiaalipalveluista tai omista oikeuksistaan. Asiakasyhteydenottojen myötä sosiaaliasiamiehille välittyy myös tietoa palvelujärjestelmän epäkohdista. Lausunnossa hallituksen esitystä tarkastellaan sosiaaliasiamiestoiminnan näkökulmasta.

Asiakkaan itsemääräämisoikeuden lisääminen on kannatettava suunta. Ehdotettu sääntely tällaisenaan jättää kuitenkin liikaa tulkinnanvaraa lainsoveltajalle tämän tavoitteen edistämiseksi. Seuraaviin kohtiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota:

- 1. Muutoksenhakua koskeva sääntely (83 §) jättää lainsoveltajalle paljon tulkinnan varaa.**
- 2. Palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen liittyvät käytännön haasteet tulisi huomioida nykyistä paremmin lainsäädännössä.**
- 3. Asiakassuunnitelman oikeudellinen asema on epäselvä henkilökohtaisen budjetin osalta.**
- 4. Asiakasseteliä koskevaa asiakkaan oikeusturvaa tulee parantaa.**
- 5. Lastensuojelun avohuollon palvelujen asema valinnanvapauden osalta jää epäselväksi.**
- 6. Asiakkaan oikeuksia saattaa asia maakunnan tietoon (82 §) tulisi täydentää.**
- 7. Neuvojat ja ohjaajat ovat keskeisessä roolissa ehdotetussa järjestelmässä – tämä tulisi huomioida sääntelyn tasolla.**

SOSIAALITALO OY

1. Muutoksenhakua koskeva sääntely (83 §) jättää lainsoveltajalle paljon tulkinnan varaa.

Oikaisuvaatimusten käsittelyn osalta viitataan maakuntalakiin. Maakuntalaki mahdollistaa sen, että oikaisun käsittely voitaisiin organisoida eri tavoin. Maakuntalain perusteluissa esitetään myös, että oikaisuvaatimusten käsittely yksilöä koskeissa sosiaali-terveydenhuollon asioissa olisi perusteltua säätää viranhaltijatasolle. Lisäksi todetaan, että ”ei ole estettä sille, että alkuperäisen päätöksen tehnyt viranhaltija valmistelisi asian”. Muutoksenhakuajaksi oikaisuun säädettäisiin 14 vuorokautta ja maakuntavalitukseen 30 vuorokautta.

Asiakkaiden oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta on tärkeää, että lain tasolla säädetään, mikä on se toimielin, jossa asia ratkaistaan. Sosiaalihuollon työntekijöiden ratkaisuista tulisi voida hakea oikaisuvaatimusta toimielimeltä, joka keskittyy vain sosiaalihuollon oikaisujen käsittelyyn. Oikaisuvaatimusten käsittely liikelaitoksen alaisessa oikaisujaostossa, johon kuuluu vakituinen käsittelijärinki, tulisi kirjata lakiin. Lisäksi hallintoasioissa (esimerkiksi sosiaalihuollon laillisten ammattihenkilön viranhaltijapäätöksestä liikelaitoksessa) tulee edelleen noudattaa hallintolain 30 vuorokauden oikaisuaikaa.

2. Palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen liittyvät käytännön haasteet tulisi huomioida nykyistä paremmin lainsäädännössä.

Esityksessä asiakassuunnitelma nähdään tärkeänä välineenä palvelujen yhteensovittamisessa ja siihen viitataan useissa yhteyksissä. Käytännössä asiakkaan palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laadintaan liittyy useita haasteita jo tälläkin hetkellä. Asiakassuunnitelmaa ei aina tehdä tai se on puutteellinen. Kirjallisia päätöksiä ei aina anneta. Joskus asiakas ei tiedä, kuka hänen omatyöntekijänsä on tai mitä asiakassuunnitelmalla tarkoitetaan. Kun palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laadintaan osallistuu useita eri tahoja, prosessi monimutkaistuu entisestään ja tietosuojaan liittyvän säätelyn rooli korostuu. Ennen lain voimaantuloa tulisi ratkaista, miten eri toimijoiden toteuttama yhteinen palvelutarpeen arviointi *käytännössä* toteutettaisiin.

3. Asiakassuunnitelman oikeudellinen asema on epäselvä henkilökohtaisen budjetin osalta.

Hallituksen esityksessä asiakassuunnitelman asema määritellään vastaamaan nykyistä lainsäädäntöä, jolloin asiakassuunnitelma itsessään ei olisi muutoksenhakukelpoinen päätös. Tavallisesti yksittäistä sosiaalipalvelua koskeva hallintopäätös perustellaan asiakkaan tarpeella juuri kyseiseen palveluun, mutta asiakkaan tuen tarpeet kokonaisuudessaan kirjataan asiakassuunnitelmaan. Hallituksen esityksen mukaan henkilökohtaisen budjetin perusteena ovat kuitenkin asiakkaan tuen tarpeet *kokonaisuudessaan*.

Lainsäädäntötasolla tulisi huomioida se, että henkilökohtaisen budjetin perustelut eivät voi jäädä vain asiakassuunnitelman tasolle. Ne tulee huomioida siten, että asiakkaalla on käytännössä mahdollisuus vedota niihin muutoksenhaun yhteydessä.

SOSIAALITALO OY

4. Asiakasseteliä koskevaa asiakkaan oikeusturvaa tulee parantaa.

Hallituksen esityksen mukaan asiakassetelin antaminen olisi tosiasiallista hallintotoimintaa eikä asiakassetelin antamisesta tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä. Esityksessä ei myöskään kerrota, voiko asiakassetelin käyttäjä pyytää jollain tavoin setelin arvon korottamista omien palveluidensa kohdalla.

Päätös sosiaalipalvelusta perustuu asiakkaan yksilölliseen tarpeeseen, jolloin kysymys *asiakassetelin suuruudesta* yksittäisen asiakkaan kohdalla tulisi myös saattaa muutoksenhaun piiriin. Käytännössä tämä tapahtuisi tekemällä hallintopäätös. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että asiakas saa valituskelpoisen päätöksen myös *palvelun järjestämistavasta*.

5. Lastensuojelun avohuollon palvelujen asema valinnanvapauden osalta jää epäselväksi.

Lakiehdotuksen 24 §:n 3 momentissa luetellaan niitä palveluita, joihin maakunta saa laajentaa asiakassetelin käyttöä. Sen mukaan maakunta saa ottaa asiakassetelin käyttöön 1 ja 3 momentissa tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen lisäksi sosiaalihuoltolain mukaisessa perhetyössä ja tukihenkilöiden tai -perheiden järjestämisessä sekä muissa sosiaalihuollon ennaltaehkäisevissä palveluissa. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa viitataan lastensuojelun avohuollon palveluihin ja todetaan, että sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna järjestettäessä perhetyö ja tukihenkilöiden tai -perheiden järjestäminen lisäävät valinnanvapautta ja vaihtoehtoja myös lastensuojelussa oleville perheille.

Ehdotusta tulisi tarkentaa siten, että siitä käy selkeästi ilmi, mitkä palvelut ja millaisissa tilanteissa kuuluvat valinnanvapauden piiriin.

SOSIAALITALO OY

6. Asiakkaan oikeuksia saattaa asia maakunnan tietoon (82 §) tulisi täydentää.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkailta olisi mahdollisuus saattaa maakunnan tietoon ja käsiteltäväksi asia, joka liittyy palveluntuottajan toimintaan. Palveluntuottajan olisi annettava tieto siirrettyyn asiaan annetusta vastauksesta siirron tehneelle maakunnalle ja maakunnan olisi tarvittaessa ryhdyttävä 81 §:ssä säädettyihin toimenpiteisiin.

Maakunnan tulisi voida edellyttää muistutusvastaukselta tiettyä tasoa, jotta maakunta saisi käsityksen niistä toimista, joihin palveluntuottaja on ryhtynyt asiakkaan palautteen johdosta. Ilman asianmukaisesti perusteltua muistutusvastausta maakunta ei voi saada käsitystä tapahtumista, niistä tehdyistä johtopäätöksistä ja puutteiden korjaamiseksi käynnistetyistä toimista. Muistutusvastaukset tulisi antaa kohtuullisen ajassa.

Lakiehdotus on puutteellinen siltä osin, ettei siinä miltei osin veloiteta yksittäistä maakuntaa ilmoittamaan toiselle maakunnalle siitä, että kenties useamman maakunnan alueella toimivalla palveluntuottajalla on tietyn maakunnan alueella toimiessaan ollut vaikeuksia suoriutua tehtävistään senkin jälkeen, vaikka kyseinen maakunta olisi antanut aikaa epäkohtien korjaamiseen. Valvontavastuuta ei voi jättää vain valtion valvontaviranomaisen vastuulle.

7. Neuvojat ja ohjaajat ovat keskeisessä roolissa ehdotetussa järjestelmässä – tämä tulisi huomioida sääntelyssä.

Oleellista on varmistaa, että säädöspohja aidosti kannustaa sote-keskuksia toteuttamaan neuvonta- ja ohjaustehtäviä lain edellyttämällä tavalla. Ohjaajat ja neuvojat eivät saa jäädä irrallisiksi muusta sote-keskuksen toiminnasta. Lainsäädännöllä on myös turvattava, että neuvojilla ja ohjaajilla on tehtävän vaatima riittävä osaaminen, välineet ja tieto.

Järvenpäässä 30.5.2018

Margit Tepponen
Sosiaaliasiamies
Sosiaalialan osaamiskeskus,
Sosiaalitalo Oy - Socialkompetens